

El frau de Bélmez

Des de fa més de 35 anys, les anomenades 'cares de Bélmez' han despertat l'interès dels parapsicòlegs, els apassionats als fenòmens paranormals i els mitjans de comunicació, per bé que totes les investigacions científiques asseguren que aquests rostres que apareixen a terra en una casa de Bélmez de la Moraleda (Jaén) són un frau.

Una de les cares que van aparèixer l'any 2004, aleshores a la casa d'una neboda de la primera de les veïnes de Bélmez amb cares.

La primera notícia sobre el fenomen va aparèixer publicada al diari *Ideal* de Granada el novembre de 1971 i prompte es va convertir en tema de polèmica periodística en tots els mitjans de comunicació. Una veïna de Bélmez, Maria Gómez Cámara, assegurava que, al terra de ciment de la seua cuina, s'hi havia format una gran taca amb forma de rostre humà. L'espòs i el fill de Maria van decidir de picar el ciment fins a fer desaparèixer aquell dibuix que atribuïen a la humitat. Segons el relat dels protagonistes, el rostre va reaparèixer dies més tard a la nova capa de ciment. Era una cara d'home, amb bigoti, i la boca i els ulls badats. Els dies següents van aparèixer a la cuina i el passadís de la casa, també a terra, nous rostres, que apareixien i desapareixien, es

desplaçaven o es transformaven. Un fenomen que ha continuat fins ara.

El presumpte miracle va atreure ràpidament l'atenció dels parapsicòlegs i de milers de curiosos, i va néixer una modesta indústria turística que feia de les cares el principal reclam del poble. La població de Bélmez de la Moraleda es va convertir en un lloc de pelegrinatge de tots els afeccionats a la parapsicologia.

Sis mesos més tard de l'aparició de la primera cara, el diari *Pueblo*, ja desaparegut, va publicar una anàlisi que indicava que les cares havien estat pintades amb nitrat i clorur de plata. La nota afirmava que el truc era que aquestes substàncies reaccionaven amb la llum, de manera que els retrats no eren visibles sinó fins al cap d'un temps d'haver estat pintats. Amb això, feia l'efecte que apareixen a

poc a poc, sense intervenció humana aparent en el procés. Malgrat que aquest muntatge fou descobert tan ràpidament, durant tres decennis s'han fet diverses investigacions científiques sobre l'origen del fenomen. L'informe de la Universitat de València a càrrec de l'investigador de CSIC Juan José Alonso assegurava que era una petjada al ciment retocada amb greix de la cuina per a destacar-ne el contorn. Diversos experiments de laboratori han demostrat la possibilitat de realitzar, amb productes químics d'ús domèstic, imatges que inicialment són invisibles i que es van revelant amb l'acció de la llum o de la humitat.

L'evidència del frau, no obstant això, no ha impedit l'aparició de teories pròpies del cinema de terror. Encara que alguns parapsicòlegs també sostenen la hipòtesi del frau, alguns altres asseguren que les cares són *teleplàsties* creades per l'activitat parapsíquica inconscient de la propietària de la casa. Aquestes *teleplàsties* tenen relació amb més fenòmens estranys que diuen que passen a la casa, com ara les *psicofonies*.

Alguns investigadors sostenen que l'origen de les cares té relació amb el presumpte descobriment d'un vell cementiri, possiblement de l'època de la Reconquesta, descobert al subsòl de la cuina de la casa. En excavacions que s'han fet a la casa, que fou construïda al segle XIX, es va poder constatar l'aparició de restes d'ossos humans. Uns altres investigadors assenyalen que la formació de les cares és un fenomen lligat a un corrent d'aigua subterrani que discorre pel subsòl de la casa, la qual cosa fa que la humitat

“No és cap fenomen paranormal, sinó sociològic i periodístic”

Amb l'evidència que les noves cares de Bélmez eren un muntatge, l'investigador Francisco Mánez i el periodista Javier Cavanilles van denunciar que els rostres no eren d'origen paranormal i que havien estat falsificats per uns caçafantasmes amb la complicitat de l'ajuntament del poble. Mánez i Cavanilles van continuar investigant aquest frau i, del seu treball, en nasqué el llibre *Los caras de Bélmez*, publicat per l'editorial valenciana Redactors i Editors (RiE). Periodista especialitzat en temes culturals i educatius, Javier Cavanilles tan sols era un interessat en parapsicologia fins que va decidir d'investigar el frau de Bélmez i els fons econòmics o mediàtics que mouen determinats personatges relacionats amb aquests fenòmens. Les seues investigacions ja li han causat una demanda per intrusió en l'honor per part de Pedro Amorós, el descobridor de les noves cares, de la qual ha estat absolt. Sense renunciar al rigor científic, el llibre de Mánez i Cavanilles manté un to irònic, poc habitual en aquests productes sobre parapsicologia, per a denunciar un dels fraus més forts relacionats amb fenòmens paranormals.

Javier Cavanilles, coautor del llibre *Los caras de Bélmez*.

—Com us expliqueu que les cares de Bélmez s'hagen mantingut durant més de tres decennis com a fenomen paranormal?

—No és cap fenomen paranormal sinó un fenomen sociològic i, sobretot, periodístic. Cada cert temps ixen noves cares, algú descobreix que són un frau i s'oblida el descobriment. Després un altre repren el tema i esborra de la història el frau que s'havia descobert. Els mitjans de comunicació, amb molt poques excepcions, són extremadament crèduls o benvolents amb els fenòmens paranormals, i Bélmez té un interès morbós innegable, però no és cap excepció. El monstre del llac Ness és una llegenda medieval i encara no l'ha vist ningú.

—Per què l'Ajuntament de Bélmez ha explotat aquest fenomen si les investigacions demostren que és un engany?

—Bélmez de la Moraleda té tan sols 2.000 habitants, però en un cap de setmana ha arribat a tenir fins a 10.000 visitants. Per a un poble modest, sense cap atractiu especial, és una font d'ingressos increïble. A més, molta gent del poble creu o vol creure que les cares són autèntiques i no veuen que hi haja cap problema a explotar-ho comercialment. En aquest sentit el poble és poc culpable. És difícil de trobar en els mitjans de comunicació articles que diguen que és un frau, sempre acaben amb “i el misteri continua”. Si la premsa diu que hi ha misteri per què no s'ha d'explotar?

—Quina opinió poden tenir sobre vós els habitants de Bélmez després de denunciar el frau de les cares?

—Hi ha opinions de tota mena. Els qui hi creuen a ulls clucs, els qui n'estan fins al capdamunt, els qui saben que és un frau però dóna diners... Quan anàrem al poble, ningú no ens va tractar malament, però supose que ara algú ens deu voler tallar el cap.

—Quin benefici ha tret Pedro Amorós del descobriment de les noves cares?

—Intentar convertir-se en el gran parapsicòleg espanyol, una mena d'hereu de Jiménez del Oso: dos venedors de mites professionals. La diferència és que el primer és un farsant que no dubta a mentir i falsificar el seu currículum, i al segon ningú no li podia negar la categoria com a comunicador ni un nivell cultural.

—Quin truc s'ha utilitzat en l'aparició de les noves cares?

—Les últimes les feren empastifant el paviment amb oli i després retocant les taques. Unes altres les pintaren directament amb carbonet.

—Què en penseu, dels programes televisius sobre fenòmens paranormals?

—Alguns, com el d'Iker Jiménez, són molt ben fets, però són el festival de l'afirmació gratuïta i la declaració grandiloqüent sense cap base. Donen la mateixa importància a un informe del CSIC que a un paio que fa una sessió d'*oui-ja*. Diguem que compleixen la profecia del tango “Cambalache” d'Enrique Campos Discepolo: “Tot és igual, res no és millor. Tant és un ruc com un gran professor.” Són programes adreçats a un públic que vol creure i ells els donen allò que demanen.

—Quina mena de públic té la parapsicologia?

—Curiosament, és més variat que no sembla. Hi abunda el *freak* i el trastomat, però també hi ha gent molt culta i molt seriosa. La necessitat de creure no depèn de la intel·ligència ni de la formació acadèmica, sinó del cor. També cal tenir en compte que hi ha moltes formes de ser afeccionat a la parapsicologia: des del que creu amb la fe de l'analfabet funcional, fins al que és molt crític i vol saber si realment hi ha proves que permeten d'afirmar que són fenòmens autèntics. De fet, el nostre llibre no hauria estat possible sense el suport totalment desinteressat dels afeccionats més seriosos.

—Són xarlatans tots els parapsicòlegs?

—Hi ha de tot. Alguns són d'una honestedat i honradesa a prova de bomba, com José Martínez Romero, avui quasi oblidat. De fet, la parapsicologia com a tal no existeix i no hi ha cap universitat que pugui atorgar un títol reconegut de parapsicòleg. Allò que abunda més són els autoanomenats “divulgadors de misteri”, és a dir gent, que es dedica a cercar *freaks* capaços de dir el que necessiten per al seu programa i presentar-los com a grans eminències.

LL. S.

permeta de fixar les *teleplàsties* d'una forma més clara i precisa.

També hi ha qui relaciona les cares amb les morts violentes de familiars de María Gómez, ocorregudes durant el setge al santuari de la Mare de Déu de la Cabeza (Andújar), durant la Guerra Civil. Aquesta teoria va donar lloc al llibre *Tumbas sin nombre* de Luís Fernández i Iker Jiménez, ara molt popular gràcies al programa "Cuarto Milenio" de la cadena Cuatro. Al llibre de Fernández i Jiménez s'intenta, mitjançant una anàlisi de pretensions forenses, identificar les cares amb persones de l'entorn de María Gómez Cámara.

Durant els 33 anys que María Gómez va conviure amb les cares fins que morí, l'any 2004, milers de persones van anar a Bèlmez a visitar la casa del carrer Real i per a veure personalment els traços en el ciment. La propietària no sempre cobrava per ensenyar casa seua als visitants, però venia els reportatges fotogràfics i les entrevistes als mitjans de comunicació i comercialitzava les fotografies de les cares. D'aquests pelegrinatges, també se'n van beneficiar els restaurants i els pocs hotels d'aquesta regió de la província de Jaén, que sempre ha viscut del cultiu d'oliveres.

La cara de Bèlmez més famosa és coneguda per *la pava*. És la més antiga. Encara es conserva, però està molt deteriorada. També es troba molt deteriorada la cara coneguda amb el nom del *pelao*. Hi ha més figures que han estat associades a rostres famosos, com ara Francisco Franco i fins i tot Isabel Preysler. Finalment, un estudi de 2004 fa coincidir algunes cares amb les de familiars morts de María Gómez.

En les cares s'ha assenyalat un canvi en l'estil de dibuix coincident amb el canvi de la dècada dels setanta als vuitanta. A la segona etapa, les cares tenen un aire més senzill. Des de mitjan anys noranta s'ha observat un esvaïment general de les cares i l'absència de noves formacions. Aquest fet va ser relacionat amb el deteriorament de la salut de la mestressa de la casa, l'activitat parapsíquica inconscient de la qual era l'origen de la formació dels rostres, segons la teoria d'alguns parapsicòlegs. Algunes

D'aquesta imatge, que s'ha fet famosa, en diuen *la pava*. La propietària de la casa no sempre cobrava per deixar-la visitar, però venia reportatges i en comercialitzava les fotografies.

altres persones, en canvi, indiquen que el canvi d'estil coincideix amb la defunció del fotògraf del poble, que no va descobrir les cares, però va poder retocar-les per a fotografiar-les i vendre-les als turistes.

Després de la defunció de María Gómez, el febrer de 2004, el parapsicòleg Pedro Amorós va descobrir més *teleplàsties* a la casa on havia nascut la seua propietària. Així van sorgir les noves cares de Bèlmez. La forma d'aquestes noves cares és més vaga i la identificació

com a rostres humans queda més supeditada a la interpretació que no pas en els casos anteriors. Diversos diaris van acusar l'ajuntament de la localitat d'haver fabricat les cares en aquesta nova casa, perquè no havia pogut adquirir, per a explotarla turísticament, la casa original de les cares. L'Ajuntament de Bèlmez sempre ha rebutjat les explicacions que neguen l'origen paranormal de les cares.

Lluc Soler